ודלמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב דאמרי' ליה כי מעשרת עשר מיניה וביה מיתיבי א) **אהמפקיר את כרמו ולשחר עמד ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפיאה ופטור מן המעשר בשלמא לעולא דרבנן קתני לה ודאורייתא קתני לה אלא לריש לקיש אמאי פטור מן המעשר אמר לך כי אמרי אנא לר' יוסי הא רבנן היא**

איבעית

רש"י

ודילמא אתי לעשורי מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור. דכיון דאמרת דכל שלשה ימים לא הוי הפקר לא מדאורייתא ולא מדרבנן ואמרינן ליה דליתרום האי דהפקיר סבר המפקיר ודאי מדאורייתא הוי הפקר והפקר פטור מלאפרושי מיניה תרומה ומעשר אלא מדרבנן הוא דמחייבי לאפרושי מפני הרמאין ואתו לעשורי מן החיוב על הפטור דדילמא אית ליה עציץ שאינו נקוב דחייב לעשורי מדרבנן ולא מדאורייתא דלא קרינא ביה היוצא השדה ב) ואמר האי מדרבנן והאי מדרבנן ומפריש מהאי דהפקר אהאי עציץ שאינו נקוב והתורה אמרה והרמותם ממנו ג) מן החיוב על החיוב ולא מן הפטור על החיוב (א) מפני שנראה כפודה תרומה כאדם זה שפודה הקדשו במעות ותרומה ומעשר אין להם פדיון לעולם הלכך אפילו מן החיוב לא אמרו לתרום אלא מן המוקף ומ"מ אם תרם מזה על זה שלא מן המוקף תרומה הואיל שזה וזה חייב הוא. ל"א אם אמרת דמכאן ואילך אין יכול לחזור בו דמדרבנן הוי הפקר אבל מדאורייתא לא הוי הפקר השתא נמי אתי מיניה חורבא דהאי מפקיר סבר אפילו מדאורייתא הוי הפקר והאי דמחייב תרומה ומעשר מדרבנן הוא ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. ע"א דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור דאם היו מאה כורין נ' של חיוב וחמשים של פטור והפריש מן החיוב על הפטור כור דהשתא מפקע ליה לההוא כור מתורת חלה ואתי מיניה חורבא לעולם: לא אתי לידי תקלה **דאמרי' ליה כי מעשרת מהאי הפקר מיניה וביה: מיתיבי המפקיר את כרמו ולשחר עמד ובצרו.** וזכה ביה איהו עצמו: **חייב בפרט ועוללות.** כמו משאר כרם: **ופטור מן המעשר.** דחשבינן ליה הפקר. ואדהכי מיחייב ב) מהני טפי ממעשר דכתיב בהו תעזוב יתירא כדאמרינן בב"ק בפרק הגוזל (דף לד.) שאני פרט דכתיב ביה תעזוב יתירה חד בפרשת אמור אל הכהנים ד) וחד בקדושים תהיו ה) דמשמע אפילו דהפקר חייב אבל במעשר דלא כתיב ביה תעזוב יתירא פטור מדאורייתא אבל מדרבנן חייב: **בשלמא לעולא.** דמוקים לברייתא דלעיל ו) דקתני כל ג' ימים יכול לחזור בו דמדאורייתא הוי הפקר אע"ג דלא אתי לרשות זוכה אבל רבנן הוא דאמור דלא הוי הפקר עד לאחר שלשה ימים מפני הרמאין הא נמי דתני הכא פטור ממעשר והוי הפקר דאורייתא קאמר אבל מדרבנן חייב מפני הרמאין: **אלא לריש לקיש.** דאוקים לה לברייתא דלעיל ז) אליבא דרבי יוסי דאמר ג' ימים לא הוי הפקר אפילו מדאורייתא (ג) דלאחר ג' ימים לא הוי הפקר אלא מדרבנן דגזרו שלא תשתכח תורת הפקר אמאי אם בצרו למחר פטור מן המעשר האמר ר' יוסי דאפילו מדרבנן לא הוי הפקר עד לאחר שלשה ימים: **אמר לך ר"ל כי אמרי אנא לרבי יוסי.** אבל הך דקתני ולשחר השכים ובצרו פטור מן המעשר (ד): **רבנן היא.** דאמרי במתניתין לאלתר הוי הפקר אע"ג דלא אתי לרשות זוכה:

ואיבעית

ר"ן

דאי אמרינן הכי אתו למימר דכי לא חזר בו נמי וזכה בו אחר לא מהפקרא קא זכי דכיון דמקמי דליזכי ביה היה יכול מפקיר לחזור בו אלמא ברשותיה הוה קאי ונמצא שאין זה זוכה מן ההפקר אלא מקבל מתנה וקא סברי דמחייב במעשר ואתו לעשורי ממקום אחר עליו והוה ליה מן החיוב על הפטור וממנו על מקום אחר והוה ליה מן הפטור על החיוב להכי תקון שלאחר שלשה ימים לא יהא יכול לחזור בו כי היכי דמדרבנן להוי הפקר: ח) **אי הכי אפי' מיום ראשון להוי הפקר.** כלומר הוה לן לתקוני דאפי' מיום ראשון להוי הפקר מהאי טעמא גופיה ומ"ש תוך ג' מאחר ג'. ומפרקינן אמר רבה מפני הרמאין דמפקרין והדרין בהון כלומר שאפילו מתחלתן אינן מפקירין אלא כדי שיחזרו בהן ונמצא שאין הפקרן הפקר אלא הערמה בלבד ולפיכך כל ג' העמידו דבריהם על דין תורה אבל לאחר ג' ליכא למיחש להכי כדפרישית לעיל. ואין ה"נ דהאי טעמא מפני הרמאין כי מוקמינן נמי בריש שמעתין רישא רבנן נריכין ליה כדפרישית לעיל אלא דכיון דהשתא דייקא טפי ברישא כי היכי דאפשר דתיקום כרבי יוסי מפרש לה נמי להאי טעמא ואין ה"נ דכי היכי דנריכין ליה לרבי יוסי כדי להעמידו על דין תורה נריכין ליה נמי לרבנן לאפוקי מדין תורה ולתקוני: ופרכי' **אבל דאורייתא לא הוי הפקר** ט) **ודלמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור.** אמכאן ואילך אין יכול לחזור בו פריך דקאמר דנהי דמדינא לרבי יוסי יכול לחזור בו ולא הוי הפקר תקון רבנן דליהוי הפקר ובודאי שחייבוהו במעשר כיון דמדאורייתא לא הוי הפקר דנהי שהיו יכולים לפטרו משום דהפקר ב"ד הפקר אפילו הכי לא באו חכמים להקל ולפטור מן המעשר מה שהוא חייב בו מן התורה וכיון שכן איכא למיחש דלמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור דאמר זוכה זה ודאי כיון שזכוני חכמים במה שזכיתי הפקר גמור היה וחזרה דאידך מדינא לא כלום הוא וזה שחייבוני במעשר אינו אלא מדבריהם מפני גזירת הרואין ששמעו חזרתו וחשבו שהיתה חזרה ואינה כלום שאילו כן היאך זכוני בהפקרו ואתי לעשורי מדבר זה שהוא סבור שיהא פטור על דבר אחר שהוא פטור מן הדין כגון חטין שגדלו בעציץ שאינו נקוב וסבור הוא דליהוו תרוייהו מדרבנן וליתא דמאי דזכי ביה זוכה מדאורייתא מחייב דכיון דחזרתו דמפקיר מהניא מדינא נמצא שאין זה זוכה מן ההפקר וכי מעשר מפירות הללו על אותן של עציץ שאינו נקוב הוה ליה מעשר מן החיוב על הפטור. ובדין הוא דהוה מצי למיפרך דילמא אתי לעשורי מן הפטור על החיוב כלומר מפירות של עציץ שאינו נקוב על זה וחדא מנייהו נקט. ובמאי דמפרקינן נמי מיפרקי כולהו פירכי דאמרי' כי מעשרת עשר מיניה וביה כלומר לא תעשר ממנו על מקום אחר ולא ממקום אחר עליו אלא עשר מיניה: **מיתיבי המפקיר את כרמו ולשחר עמד ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה.** משום דאע"ג דהפקר פטור מכולהו וכדאמרי' בעלמא (שבת דף סח.) נשמר למעוטי הפקר אפי' הכי משום דבכולהו הני כתיב תעזוב יתירא מחייב בהו כל היכא שהחזיק בו הוא עצמו והכי איתא בפ' הגזול (ב"ק לד.): **ופטור מן המעשר.** דכיון דלא כתיב במעשר תעזוב יתירא לא שנא הוא ולא שנא אחר פטור: **בשלמא לעולא דרבנן קתני לה ודאורייתא קתני לה.** כלומר דאע"ג דתקון רבנן דתוך שלשה יכול לחזור בו וכיון שכן כי זכה בה הוא מחייב במעשר מדרבנן אפילו הכי כי אתיא הך אליבייהו שפיר דפטור דקאמר מדאורייתא קתני אבל מדרבנן אין הכי נמי דמחייב: **אלא לריש לקיש.** דמוקים לה לאידך כר' יוסי הך היכי אפשר דתיתי אליביה דהא לרבי יוסי כיון דאמר דמפקיר יכול לחזור בו מדינא עד דאתי לרשות זוכה כשהשכים זה ובצרו אמאי פטור דכיון דלא פריש שהוא זוכה בו מן ההפקר נימא דמהדר קא הדר ביה ונמצא שמשלו בצר ולא מן ההפקר דנהי דסבירא ליה לרבי יוסי דאיהו נמי מצי זכי בתורת הפקר מהפקירא דנפשיה הני מילי כשפירש אבל כשבצר סתם כיון שבידו לחזור בו שלו הוא בוצר: **אמר לך כי אמרי אנא לרבי יוסי הא רבנן היא.** כלומר דנהי דאידך ברייתא מוקים לה כולה כרבי יוסי על כרחיך הא רבנן היא ולא רבי יוסי:

ואיבעית

תוספות

ודלמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור. לפר"ת דתוך שלשה לא הוי הפקר ולעולא פריך דמוקי לה כרבנן דאמרי לעיל דמדאורייתא הוי הפקר ומדרבנן הוא חייב במעשר וכן בסיפא עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו ואם כן אתי לעשורי מן החיוב על הפטור אבל לפיר"י פריך לתרוייהו כיון דמדאורייתא הוי הפקר י) ומעשר מיניה וביה: **המפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו חייב בפרט ובעוללות כו' ופטור מן המעשר.** דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שידו וידך שוין ובשביעית נמי דרשינן דפטור מן המעשר דכתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטור אף אדם אוכל ופטור ואיכא למימר תרוייהו נריכי אבל בלקט חייב משום דכתיב תעזוב יתירא כדאיתא בפרק הגוזל קמא (דף לד.) וקסבר דהא דתני הך ברייתא המפקיר שדהו תני ברייתא המפקיר כרמו אי רבנן אי ר' יוסי והכי פריך בשלמא לעולא רבנן קתני לה דפטור דקאמר מדאוריי' הוא ומדרבנן הוא חייב אלא ר"ש בן לקיש דמוקי הך דלעיל כרבי יוסי והך נמי כר' יוסי אמאי פטור מן המעשר ולפר"ת ניחא דהשתא מן התורה לעולא אמר דלא הוי הפקר אע"ג דאין רמאותו ניכר הכא דעבד רמאות ניכר דהשכים ובצרו לא כל שכן שיהיה חייב במעשר ואמאי פטור אבל לפר"י קשה מאי פריך דהא אמר לעיל לר' יוסי נמי מדאורייתא הוי הפקר ה"נ נימא הכי ויש ליישב דהכי פריך כיון דאמר לעיל קודם שראינו רמאותו דבטלו חכמים דבר תורה וחייבוהו במעשר וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון מאיזה טעם ראו לאסור מפני הרמאין דמפקרי והדרי בהו ויבא הדבר לידי איסור דאורייתא לאכול דבר שאינו מתוקן הכא דרמאותו ניכר יש לו לאסור ולחייב מן התורה ומשני מי סברת דרבי יוסי היא רבנן היא דאמרי דלא הוי הפקר מפני הרמאין וא"ת אם כן לרבנן ליהוי חייב כיון דרמאותו ניכר וי"ל דהם מקילין ליגזור טפי מרבי יוסי דאמר לעיל היכא דזכה אחר הוי הפקר מדרבנן ולרבי יוסי אינו כן ואם איתא לרבי יוסי נמי הוי הפקר:

פירוש הרא"ש

ודלמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור כו'. דכיון דאמרת מדאוריי' לא הוי הפקר אלא מדרבנן שלא תשתכח תורת הפקר אבל מדאורייתא לא הוי הפקר ניחוש דלמא אתי לעשורי כו' כי הוא סבור שהוא הפקר גמור ואתי לעשורי מיניה על עציץ שאינו נקוב ומאכיל טבל לכהן או מעלין שאינו נקוב עליו ונמצא אוכל טבל ואם תאמר ואמאי לא פריך וליחוש שמא יאכלנו בלא מעשר כיון שהוא סבור שהוא הפקר ותירץ רבינו נתנאל דהא לא קשיא ליה דנהי דנכסי הפקר הוו לא גרע מלקט שכחה ופאה שעשאם גורן שהוקבעו למעשר ומסתמא עושה מהם גורן ולכל הפחות נריך לעשרן מטעם זה מדרבנן ולהך פירוש שפירשתי דלרבי יוסי נמי פטור מן המעשר לגמרי משום דהפקר ב"ד הפקר איכא לפרש מתוך שהוא יודע שאינו הפקר אלא מדרבנן איכא למיחש שמא יעשר ממנו על עציץ נקוב או מעציץ נקוב עליו: **דאמרינן** ליה כי מעשרת עשר מיניה וביה. ויותר היה לחכמים בענין זה (שיש) לחוש שמא תשתכח תורת הפקר ממה שיש לחוש דלמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ויש ספרים גורסין ולרבנן אפילו מיום ראשון להוי הפקר לעולא דמוקי לה כרבנן מדינא לאלתר הוי הפקר אפילו מיום ראשון נמי מפני הרמאין כו' וגרסינן אבל מדאורייתא הוה הפקר ודלמא אתי לעשורי כו' בתוך שלשה הוא סבור שחייב במעשר מן התורה ויבא לעשר ממקום אחר עליו: המפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו. כלומר שחזר בו מן ההפקר ולא בתורת זכיה מן ההפקר ולאידך פירושא דאף בתורת זכיה חייב ניחא: חייב בלקט שכחה ופאה. ואע"ג דהפקר פטור מכל אלו בפ' הגוזל כ) בתרא (דף לד.) דרשינן תעזוב יתירה לחייב בהפקר כי האי ופטור מן המעשר כדין הפקר: **בשלמא לעולא.** דאוקי ברייתא דלעיל כרבנן הך נמי כרבנן ופטור מן המעשר מדאורייתא אלא לר"ל דמוקי הך דלעיל כרבי יוסי הך נמי כרבי יוסי היא ואמאי פטור מן המעשר הא לא הוי הפקר עד דאתי לרשות זוכה וא"ת ליתני דעמד ובצרו לשם זכיה ומיפטר אפילו לר' יוסי כדאמר משוכה בו בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו וי"ל דאי לאו זכיה היו פטורים נמי מן הפאה דתעזוב יתירה לא מהני לחייב בכהאי גוונא אלא היכא שחוזר בו מהפקרו ולא בתורת זכיה ולא נהירא האי שנויא דלהיכא שחזר בו מהפקרו לא נריך לחייב בלקט שכחה ופאה דאפילו במעשר נמי מחייב ולמאי דפרישית דאפילו בתורת זכיה חייב ניחא: **כי אמרי אנא לרבי יוסי.** כי אי אפשר להעמיד הך ברייתא אלא כרבי יוסי והך רבנן היא:

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"ה מהל' מתנות עניים הל' כז:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ודילמא וכו' ולא מן הפטור על החיוב ולא מן החיוב על הפטור מפני שנראה וכו' חורבא הס"ד ואח"כ מ"ה לעולם וכו' הפקר עשר מיניה וביה: **(ב)** ד"ה ופטור וכו' בהני טפי: **(ג)** ד"ה אלא וכו' ולאחר ג' ימים: **(ד)** ד"ה אמר לך וד"ה רבנן הד"א:

גליון הש"ס

ר"נ ד"ה ופרכינן. משום דהפקר כו'. ויש לעיין ממתני' דפאה רפ"ה:

מסורת הש"ס

א) חולין קלד: תמורה ו. ב"ק כח. ולד. נדה נא., **ב)** [דברים יד], **ג)** [במדבר יח], **ד)** [ויקרא כג], **ה)** [ויקרא יט], **ו)** [ע"א], **ז)** [שם], **ח)** [שייך עוד לע"א], **ט)** [ע"כ שייך לע"א], **י)** בדפו"י הגי' ומשני דמעשר מיניה וביה, **כ)** צ"ל קמא,

מוסף רש"י

כי מעשרת. מזה ההפקר, ופי' שלא לשכח אמור רבנן שלא יחזור בו, מיהו אם חזר בו חייב במעשר מן התורה (ראמ"ה בשמו). **המפקיר את כרמו ולשחר עמד ובצרו.** קודם שיבאו עניים לבצרו שיזכו בהפקר אם היו קודמין (ב"ק צד.). **חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה.** דאע"ג דהפקר פטור מכולם, דכתיב ארצך שדך וכרמך, מהני תעזוב יתירא למעוטי כי האי גוונא דלא הוי הפקר לפטור, ואע"ג שפטור מן המעשר, ובכל הני כתיב תעזוב יתירא, בקדושים תהיו כתיב כרמך לא תעולל ופרט כו', ובמשנה תורה כתיב כי תבצור כרמך לא תעולל, וכן לא תפאר אחריך דהיינו פרט, תפאר אישוקביי"ר, ופאה נמי מהכא משמע, דתנא דבי ר' ישמעאל (חולין קלא.) שלא תטול תפארתו ממנו, שכחה כתיב במשנה תורה לא תשוב לקחתו וגו' ובאילן כתיב לא תפאר אחריך ואמר מר (שם) אחריך זו שכחה, ולא בעי למיהדר ומיכתב באילן לגר ליתום, אלא לא תפאר אחריך ואנא ידענא דלעניים הוא כדאשכחן בעמרים (ב"ק צד. וכעי"ז שם כח. ותמורה ו. ונדה נא.). **ופטור מן המעשר.** דלא כתיב ביה תעזוב יתירא (ב"ק כח. וצד. ותמורה ו.).

הדרן עלך אין בין המודר